

Гладких Дмитро Михайлович
Hladkykh Dmytro,

д-р екон. наук, доцент,
головний консультант відділу економічної стратегії,
Національний інститут стратегічних досліджень,
м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-5276-5521

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Банківська система України в умовах розвитку інформаційної економіки набуває рис складної, нелінійної, відкритої, нерівноважної, слабоструктурованої системи, що має низку характерних особливостей, зокрема:

- на тлі значного скорочення кількості «стаціонарних» відділень банків виникають «безлюдні» відділення та зони самообслуговування;
- на банківському ринку з'являються новостворені фінтех-компанії, що конкурують, співпрацюють та іноді зливаються з «класичними» банками;
- відбуваються суттєві зміни в операційній складовій діяльності банків, що проявляються у появі нових операцій, послуг, банківських продуктів, клієнтів;
- відбуваються зміни у системі грошового обігу, пов'язані зі значним зниженням частки готівкових транзакцій на користь безготівкових;
- з'являються ознаки паралельного використання фіатних грошей та криптовалют, що створює принципово нові загрози для фінансової стабільності держави, у першу чергу – для банківської безпеки;
- змінюється характер стосунків між банками та клієнтами, що проявляється у переорієнтації на дистанційне онлайн-обслуговування, виникненні мобільних сервісів, безконтактних платежів, віртуальних карт, чат-ботів.

Перераховані вище особливості повинні у своїй сукупності визначати методологію, методи, моделі та інструменти забезпечення банківської безпеки держави.

Класичний підхід до забезпечення банківської безпеки передбачає встановлення регуляторами низки жорстких економічних нормативів та контроль за їх дотриманням з боку державних органів. Натомість цей підхід є адекватним для умов відносно стабільної системи, що складається з майже незмінної кількості банківських установ, що діють у межах певних чітких правил протягом тривалого періоду часу без суттєвих змін. Натомість в умовах швидкого розвитку інформаційної економіки правила гри для учасників банківської системи швидко змінюються, розширюється коло її учасників; класичні банківські операції, послуги та продукти радикально трансформуються за принципами самоорганізації. Зазначене обумовлює необхідність зміни підходів до забезпечення банківської безпеки держави, з урахуванням можливості здійснення м'якого цільового впливу держави (в особі регулятора) на процеси самоорганізації у банківській системі з метою отримання позитивних синергетичних ефектів з урахуванням стратегічних орієнтирів розвитку банківської системи, що відповідають траєкторіям розвитку інформаційної економіки.

Синергетичний підхід у загальному розумінні передбачає сумісний коопераційний ефект, який досягається шляхом взаємодії різних систем, переважно складних, що складаються з великої кількості елементів, між якими є значна кількість взаємозв'язків. Якщо в простих системах існує єдиний причинно-наслідковий зв'язок, то в складних системах причини часто відокремлені від наслідків як у часі, так і у просторі. При цьому поведінка складних систем має низку властивостей, які відсутні у простих систем.

Проблематика синергетичного управління складними системами є об'єктом досліджень Воронкової В. Г. [1], Зайцевої О. І. [2], Ліхоносової Г. С. [3], Ушкаренко Ю. В. [4], Хлевицької Т. Б. [5], Шевцової Г. З. [6] та багатьох інших українських та іноземних фахівців.

Таким чином, синергетичний підхід до забезпечення банківської безпеки держави в умовах розвитку інформаційної економіки – це методологічна орієнтація у практичній діяльності, яка передбачає використання сукупності ідей, понять та методів дослідження і управління складною, відкритою, нерівноважною, нелінійною, з елементами самоорганізації банківською системою України (рис. 1).

Основними положеннями пропонованого синергетичного підходу щодо забезпечення банківської безпеки держави в умовах розвитку інформаційної економіки є наступні:

1. Процеси самоорганізації в банківській системі характеризують невизначеність та нестабільність як банківського, так і фінансового ринку в цілому. Отже, позитивні та негативні синергетичні наслідки визначаються системною взаємодією різних чинників, серед яких можливо виділити інноваційні, управлінські, психологічні, соціальні, інституційні, організаційно-економічні, політичні тощо.

2. Використання синергетичної парадигми, на відміну від «класичних» підходів в управлінні, передбачає здійснення цільового впливу на процеси самоорганізації в динамічних системах, якою є банківська система країни. Отже, на сьогодні в процесі регулювання з боку держави банківської системи виникає потреба використання підходів теорії синергетичного управління, тобто формування такої банківської системи, яка б генерувала позитивні синергетичні ефекти.

3. Заходи регулювання банківської системи в умовах стрімкого розвитку інформаційної економіки мають включати елементи синергетичного менеджменту, що визначає процес управління не у досягненні локальної «стабільності» чи «стійкості», а у забезпеченні траєкторії розвитку, що відповідає глобальним тенденціям розвитку інформаційної економіки та банківської сфери, у визначенні та створенні вектору цього розвитку.

4. Відсутність можливості прогнозувати поведінку суб'єктів нерівноважних систем потребує створення альтернативних нелінійних методів прогнозування їх динаміки. При цьому слід мати на увазі, що сучасна українська економіка, зокрема банківська система, характеризується наявністю нерівноважності та нестабільності, що обумовлює наявність значної кількості варіантів її подальшого розвитку. Отже, механізм забезпечення банківської безпеки держави в умовах розвитку інформаційної економіки має враховувати синергетичну парадигму розвитку банківської системи.

5. В умовах активного розвитку інформаційної економіки домінування банків на ринку безготівкових розрахунків поступово трансформується в напрямі створення різних форм взаємовигідної взаємодії банківських та небанківських установ. Отже, заходи держави щодо регулювання ринку безготівкових розрахунків мають бути спрямовані на досягнення позитивних синергетичних ефектів від різних форм співпраці банків та небанківських фінансових установ, що є учасниками ринку безготівкових розрахунків.

6. Використання синергетичного підходу в процесі забезпечення банківської безпеки держави в умовах розвитку інформаційної економіки має враховувати потенційну можливість використання ринковими суб'єктами криптовалют не лише в якості інструменту ризикових спекулятивних інвестицій вузького кола криптоентузіастів, але й використання їх банками в якості повноцінного еквіваленту фіатних грошей, що може викликати не лише позитивні синергетичні ефекти, пов'язані зі швидкістю здійснення грошових переказів та інших операцій, але й низку негативних синергетичних ефектів, що загрожуватимуть банківській безпеці держави.

7. Регулюючі заходи держави, спрямовані на впорядкування діяльності електронних кредитних платформ, зокрема сервісів P2P-кредитування, мають бути спрямовані на досягнення позитивних синергетичних ефектів, пов'язаних з використанням ресурсів

приватних інвесторів для кредитування позичальників на базі розвинутої ІТ-інфраструктури та служби безпеки банків з використанням відпрацьованих банками методик аналізу їх платоспроможності. Натомість загрози банківській безпеці держави, пов'язані з повним витісненням «класичних» банків з кредитного ринку, мають бути еліміновані.

Рис. 1. Схема змісту синергетичного підходу до забезпечення банківської безпеки держави в умовах розвитку інформаційної економіки (складено автором).

Усі наведені вище аспекти синергетичного підходу мають бути враховані при формуванні механізму забезпечення банківської безпеки держави в умовах розвитку інформаційної економіки.

Список використаних джерел:

1. Воронкова В. Г. Синергетична методологія аналізу соціального управління. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 36. С. 26-46.

2. Зайцева О. І. Дослідження та ідентифікація властивостей і здібностей підприємств до самоорганізації в контексті трансформації концепцій управління. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 3. Т. 3. С. 100-103.

3. Ліхоносова Г. С. Самоорганізація в системі організації підприємств. *Часопис економічних реформ*. 2011. № 3. С. 103-110.

4. Ушкаренко Ю. В. Синергія кооперативної взаємодії. *Агросвіт*. 2011. № 12. С. 12-16.

5. Хлевицька Т. Б. Системно-синергетичний погляд на управління економічною безпекою підприємства. *Торгівля і ринок України*. 2013. № 35. С. 142-150.

6. Шевцова Г. З. Синергетичний менеджмент підприємств : монографія. Київ, 2016. 464 с.